

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2014/2.
Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **JE EIGEN BOOT BOUWEN. “LIEFDE EN AARDE”
VAN TOM VAN DE VOORDE**

In een poëtisch klimaat waarin Grote Woorden nog altijd een beetje taboe zijn, moet je lef hebben om een dichtbundel te publiceren met als titel *Liefde en aarde*. Tom Van de Voorde nam het risico en leverde een bundel af die in allerlei opzichten vervreemdend te noemen is. Dat begint eigenlijk al bij de titel, die de vraag oproept naar de verhouding tussen de beide genoemde componenten. Bij het begrip “Liefde” hoeven we niet lang stil te staan – *amor vincit omnia, et nos cedamus amori* – maar dat woordje “aarde”? Aan de ene kant associeer ik dat met de dood, door de aarde waarin de mens uiteindelijk wegteert, en in die lectuur krijgt de bundeltitlet iets antithetisch. Aan de andere kant is de aarde voor mij verbonden met het primitieve, met het rituele, en dat is juist heel goed met de liefde te verzoenen. De combinatie van de grote woorden “liefde” en “aarde” heeft in die zin iets ambigu’s.

Op driekwart van de bundel staat een gedicht waarin liefde en aarde samen in de “traangasfabriek” zitten. Ze voeren een dialoog waarin aarde tegen liefde zegt: “Het lidwoord [...] bejegt zijn vijanden, maar kan nooit / afdwingend zijn. Of beter: poëzie die misbruikt wordt, kinderpoëzie, over / heropvoeden bij de Perzen, een wees zijn vergelding.” We zouden die laatste reeks kunnen opvatten als een nadere specificatie van de vijanden

van het lidwoord, van de markeerder van de bepaaldheid van taal. Tot die vijanden behoren niet alleen “poëzie die misbruikt wordt” of “kinderpoëzie”, maar – zo lezen we later – ook gedichten over het bewaken van tempels, in kwatrijnen verwoord, of gedichten die de onafhankelijkheid voorspellen. Poëzie laat zich niet dwingen in termen van bepaaldheid of onbepaaldheid: gedichten zijn in de regel juist zowel bepaald als onbepaald. Liefde en aarde zijn grote woorden en tegelijkertijd laten ze zich niet kooien – en daarmee ontsnappen ze aan elke categoriserende lezer.

Wie *Liefde en aarde* leest, moet dan ook niet rekenen op kant-en-klare taal die zich leent voor een opfriscursus poëzieanalyse. Vaak ontsnappen de gedichten aan de neigingen van de lineaire lezer, bijvoorbeeld in het gedicht ‘Vier vragen aan een hoed’, waarin helemaal geen vier vragen voorkomen, laat staan aan een hoed. Markant is ook de beeldtaal in de bundel: wat te denken van een strofe als “Wachters verjagen fazanten / verslaan een brij boomstammen / en de jacht op albinisme”? Het tafereel staat onmiddellijk op mijn netvlies, maar ik kan er niet zo snel betekenis aan geven, en gezien de grote dichtheid van dit soort beelden betwijfel ik ook of dat de bedoeling is. Wat mij betreft moeten we *Liefde en aarde* vooral lezen in de primitieve, rituele betekenis die ik al aan de “aarde” koppelde: dit is een bundel die het taalplezier etaleert en een wereld schept waarvan de lezer de woorden door zich moet laten stromen.

Een motief dat hierbij aansluit, is dat van het borduren, van het weefsel. In het openingsgedicht is er sprake van Ahmadimoslims die de geschiedenis van hun land borduren, later spreekt de dichter van “raamtextiel” en daarnaast vinden we de frase “we breien een masker / en zetten een vogel op”. Met die focus op borduren, breien en haken thematiseert de dichter het in hoge mate geconstrueerde karakter van de wereld die hij schept. Die constructie belet hem echter niet om een eigenzinnig licht te werpen op de (al dan niet maatschappelijke) werkelijkheid – integendeel, zelfs. Hoe problematisch de term ook is: ik zou *Liefde en aarde* een geëngageerde bundel willen noemen. Het motto waarvoor de dichter gekozen heeft, het gedicht ‘The shape of the world’ van Dunya Mikhail, onderstreept die stelling, vooral

in de derde en laatste strofe: “*If the world were round, / our dreams would take turns on the ferris wheel / and we would be equal.*” Het gelijkheidsstreven blijkt in *Liefde en aarde* niet meer dan een ideaal: er is sprake van “knuppelende soortgenoten”, de geruchtmakende moord op de Iraanse studente Neda Agha Soltan flitst voorbij en ook het lot van dieren in de cosmetische industrie laat de dichter niet onbesproken, zoals de volgende snoeiharde regels demonstreren: “Toen ik je hals wou versieren, bleek / er een gans aan te hangen. Overkop. / / Haar lange nek gehaakt aan de jouwe, / je borstkast een waaier van veren.”

Zeker in zo'n wereld is de kracht van literatuur in het algemeen en poëzie in het bijzonder, dat ze een alternatief discours kunnen scheppen waarmee we (al is het maar voor even) ontsnappen aan een werkelijkheid waarin niet alleen bloed vergoten wordt, maar waarin we ook dagelijks e-mails binnenkrijgen omdat we ooit op internet “iets als Zwitserland” of “Mercedes” hebben aangevinkt. Interessant in dit verband is het onderstaande gedicht uit *Liefde en aarde*:

Voor een volgende bezoeker
een instrument neerleggen
en op een muur klimmen
uit liefde voor lenzen en kiemzaad.
Een lager gelegen gebied,
zoals een zwembad of een tennisveld,
met grind opvullen, verbieden
dat de geschiedenis van
de poolvaart wordt geboekstaafd.
Een handleiding laten rondslingeren
en je eigen boot bouwen.

In dit gedicht worden vier handelingen opgesomd. De eerste is op een muur te klimmen, nadat je voor een volgende bezoeker een instrument hebt neergelegd. Ik heb geen idee wat voor instrument dat is, maar wie op een muur gaat zitten, plaatst zich even boven het (wereldse) gebeuren onder hem. De tweede handeling is een lager gelegen gebied, zoals een zwembad of een tennisveld, opvullen met grind: datgene wat zich onder je bevindt wanneer je op de muur zit, wordt dus egaal gemaakt, en tegelijkertijd worden je sporen uitgewist, die je achterliet toen je de muur beklom. De derde handeling is verbieden dat de geschiedenis van de poolvaart wordt

geboekstaafd: na de actie met het grind moeten ook historische sporen het ontgelden, én toekomstige. Gezien de laatste handeling is er immers een boottocht op komst: “Een handleiding laten rondslingeren / en je eigen boot bouwen.”

Tegen de achtergrond van de poëzie als alternatief discours stel ik me voor hoe de dichter op zijn zelfgemaakte boot uit de barre en boze wereld vertrekt, op weg naar een plaats in de taal waar het beter vertoeven is. Kunnen we hem daarbij altijd volgen? Nee, want Van de Voorde heeft lak aan de handleiding, die hij in het rond laat slingeren. Wordt de boot door die eigenzinnigheid uiteindelijk tot zinken gebracht? Wat mij betreft niet: waar poëzie volgens het boekje tot kapseizen gedoemd is, blijft *Liefde en aarde* door zijn onalledaagsheid en ambiguïteit moeiteloos overeind.

JEROEN DERA

TOM VAN DE VOORDE, *Liefde en aarde*, Poëziecentrum,
Gent, 2013, 48 p.